

Економічна географія сталого туризму: можливості та виклики для розвитку регіонів

Березівська Оксана Йосипівна¹, Герасименко Оксана Володимирівна²,
Богайчук Валентин Олександрович³

Опубліковано	Секція	УДК
30.11.2024	Економіка	911.3:338.48

DOI:<https://doi.org/10.5281/zenodo.14637853>

Анотація. У статті досліджується економічна географія сталого туризму як важливий інструмент для розвитку регіонів, що дозволяє оцінити взаємозв'язок між економічними, соціальними та екологічними аспектами туристичної діяльності. Визначено, що сталий туризм розглядається як багатовимірна концепція, що інтегрує екологічні, економічні та соціальні аспекти для забезпечення гармонійного розвитку регіонів. Встановлено, що стійкість є фундаментальним елементом трансформації туристичної галузі, що визначає її здатність до адаптації та довгострокового функціонування з урахуванням економічних, соціальних та екологічних викликів. Визначено, що поновлення туристичних потоків після пандемії призвело до повернення старих проблем. Дослідження підтверджує, що для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності сектору туризму необхідно орієнтуватися на підтримку стійкого попиту, усунення інфраструктурних обмежень і максимізацію соціально-економічного впливу туризму на глобальному рівні.

Ключові слова: економічна географія, сталий розвиток, урбанізація.

Economic geography of sustainable tourism: opportunities and challenges for regional development

Annotation. The paper examines the economic geography of sustainable tourism as an important tool for the development of regions, which allows assessing the relationship between the economic, social and environmental aspects of tourism. It was determined that sustainable tourism is considered as a multidimensional concept that integrates ecological, economic and social aspects to ensure the harmonious development of regions. It was established that sustainability is a fundamental element of the transformation of the tourism industry, which determines its ability to adapt and long-term functioning, taking into account economic, social and environmental challenges. It was determined that since 2019 there has been a gradual increase in environmental sustainability indicators, in particular in the field of energy efficiency and the use of renewable energy sources. It was found that the recovery of tourist flows after the pandemic led to the return of old problems, in particular with the management of tourist flows and reducing the load on popular destinations. It found that averages for the demand resilience component improved between 2019 and 2021, but declined by 4.7% after travel

¹ кандидат економічних наук, доцент, кафедра туризму, Львівський національний університет природокористування, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6892-6238>.

² кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра географії, геодезії та землеустрою, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0127-0953>

³ викладач, кафедра іноземних мов, Одеський національний економічний університет, ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-8318-5435>.

recovered in 2024. As a result of the research, it was established that the European region continues to hold leadership positions in the tourism and travel development index (TTDI) ranking, exceeding the world average for most key components, however, the countries of the American continent have average TTDI values that are lower than the global level. It was found that the greatest progress in the development of the tourism and travel index since 2019 is demonstrated by the sub-Saharan Africa region, which indicates the high potential for economic development of individual countries, however, this region faces a number of significant challenges, including the creation of a favorable business environment and the improvement of conditions in the field of health care and hygiene. The study confirms that in order to ensure the long-term competitiveness of the tourism sector, it is necessary to focus on maintaining sustainable demand, eliminating infrastructural constraints and maximizing the socio-economic impact of tourism at the global level.

Keywords: economic geography, sustainable development, urbanization.

Вступ

Постановка проблеми. Сталий туризм, як важливий напрямок розвитку, набуває глобальної значущості завдяки його здатності забезпечувати баланс між економічним зростанням, соціальним розвитком та охороною навколишнього середовища. У цьому контексті економічна географія сталого туризму стає важливим інструментом для вивчення просторових аспектів цього явища, оскільки вона дозволяє аналізувати взаємодію між туристичними потоками та економічними системами регіонів. Однак, попри значний потенціал сталого туризму у розвитку регіонів, існують численні виклики, які ускладнюють реалізацію сталих практик на місцевому рівні. Врахування специфічних регіональних особливостей є необхідною умовою для забезпечення ефективного впровадження стратегій сталого розвитку в туристичній сфері.

Аналіз наявних наукових досліджень свідчить про недостатнє вивчення взаємозв'язків між економічними, соціальними та екологічними аспектами сталого туризму в контексті регіональних особливостей. Відсутність комплексної методології для інтеграції принципів сталості у туристичний розвиток на місцевому рівні зумовлює складнощі у реалізації ефективних політик, спрямованих на сталий розвиток територій. Особливо важливим є питання забезпечення економічної ефективності туризму через збереження природних і культурних ресурсів, що безпосередньо впливає на привабливість регіонів як туристичних напрямків. Проблема синергії між розвитком туризму та загальним економічним зростанням вимагає глибокого наукового осмислення з огляду на специфічні умови різних територій. У зв'язку з цим, актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю визначення основних можливостей та викликів, які постають перед регіонами в контексті сталого розвитку туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про актуальність тематики сталого туризму, як важливого інструменту забезпечення збалансованого соціально-економічного та екологічного розвитку регіонів. Дослідження, представлені в наукових статтях, підтверджують, що впровадження принципів сталого туризму сприяє збереженню природної та культурної спадщини, підвищенню якості життя місцевого населення та економічному зростанню територій. Останні дослідження і публікації акцентують увагу на необхідності інтеграції екологічних, соціальних і економічних аспектів у стратегії розвитку туризму, зокрема через співпрацю зацікавлених сторін та використання інноваційних підходів. Зокрема, Кауппіла П., Саарінен Й., Лейнонен Р. акцентують увагу на особливостях сталого планування туризму в периферійних регіонах, що сприяє глибшому розумінню специфіки розвитку подібних територій; Мілічевич С., Бошкович Н., Лакічевич М. дослідили можливості сталого розвитку туризму у гірських районах, що має значення для територій з високою природоохоронною цінністю; Карр А., Руханен Л., Вітфорд М.Ф. розглядають інтеграцію корінних народів у

процеси сталого туризму, що є важливим для регіонів із багатокультурним контекстом; Матеок-Сирб Н., Албу С.М., Руеску К. акцентують увагу на автентичності туристичних дестинацій, як ключовому факторі розвитку регіонів із багатою культурною спадщиною; Тахірі А., Коваці І., Петкоска А.Т. визначають можливості популяризації регіональної спадщини, локальних традицій та продуктів через механізми сталого туризму, що сприяє підвищенню економічної стійкості регіонів; Трисіч І., Привитера Д. та Штетич С. досліджують взаємодію між сусідніми регіонами, яка створює синергію та суттєво впливає на інтеграційні процеси.

Таким чином, дослідження забезпечують теоретико-методологічну базу для формування системного підходу до аналізу можливостей і викликів сталого туризму, що спрямовані на стимулювання збалансованого регіонального розвитку.

Постановка завдання. Метою даної статті є проведення аналізу економіко-географічних аспектів сталого туризму, визначення можливостей та викликів, пов'язаних із його розвитком у регіонах. Для досягнення мети визначено наступні завдання: визначити основні принципи сталого туризму; проаналізувати індекс розвитку туризму та подорожей за регіонами. При проведенні дослідження були використані загальнонаукові й спеціальні методи дослідження, зокрема аналіз і синтез, порівняння, узагальнення та системно-структурний та статистичний аналіз.

Результати

Позитивний соціально-економічний вплив туризму на регіональний розвиток є предметом численних наукових досліджень. Однак, незважаючи на значний потенціал туризму у сприянні економічному зростанню, не можна однозначно стверджувати, що він завжди веде до сталого розвитку периферійних територій. У деяких випадках туризм може мати і негативний вплив на ці регіони, зокрема через явище надмірного туризму, а також внаслідок недооцінки значення інтеграції місцевих елементів у процес планування та реалізації туристичної діяльності. Ці фактори можуть призвести до перенавантаження інфраструктури, погіршення якості життя місцевих мешканців та втрати культурної автентичності територій [1]. Туристичний сектор, з огляду на свою багатовимірність та структурну складність, є важливим рушієм економічного зростання та регіонального розвитку. Його ефективне функціонування вимагає залучення широкого кола зацікавлених сторін і агентів, що дозволяє забезпечити збалансований та сталий розвиток у контексті постійних глобальних змін. Урахування різноманітних інтересів і потреб усіх учасників процесу є необхідною умовою для оптимізації впливу туризму на соціально-економічну ситуацію на місцевому та регіональному рівнях [2].

Сталий розвиток туризму є складним і багатограним процесом, що має на меті не лише оптимізацію економічних вигод від туристичної діяльності, а й значну мінімізацію її негативних екологічних, економічних та соціальних наслідків для місцевих громад та навколишнього середовища. У цьому контексті концепція сталого туризму визначається як така, що прагне забезпечити максимальний позитивний ефект для суспільства, водночас знижуючи ризики та витрати, пов'язані з деградацією природних і культурних ресурсів, а також соціальними наслідками, що можуть виникати в результаті неефективного управління туристичними потоками [3; 4]. Цей підхід акцентує увагу на необхідності інтеграції екологічних, економічних та соціальних аспектів, що передбачає збереження культурної спадщини, регіональних традицій і цінностей, а також раціональне використання природних ресурсів, яке дозволяє уникати їх виснаження.

Сталий туризм передбачає забезпечення безпеки як для місцевого населення, так і для туристів, шляхом розробки та впровадження ефективних механізмів управління туристичними потоками, які не тільки запобігають перенавантаженню місцевих інфраструктур, але й сприяють зміцненню соціальної структури спільнот через підтримку місцевих ініціатив і традицій [5]. Отже, сталий туризм вимагає комплексного

підходу до планування та реалізації туристичних проєктів, що включає не тільки економічні вигоди, але й відповідальність за соціальні та екологічні наслідки цих проєктів.

З метою збереження природних і культурних ресурсів для майбутніх поколінь, сталий туризм ставить перед собою завдання знайти оптимальний баланс між економічним розвитком, охороною навколишнього середовища та соціальною відповідальністю, а також акцентує увагу на інтеграції економічних інтересів туристичних підприємств з екологічними вимогами та соціальними потребами місцевих громад, сприяючи формуванню економічно вигідних, соціально справедливих і екологічно безпечних умов для розвитку туризму [3; 6; 7]. Важливо зазначити, що сталий туризм має на меті не лише збереження природних ресурсів, а й підтримку соціальної структури громад через створення нових можливостей для забезпечення трудової зайнятості та економічного розвитку в місцевих районах, що забезпечують туристичні послуги.

У рамках сталого туризму особливу увагу приділяють створенню довгострокових переваг для навколишнього середовища та місцевих громад, що включає не тільки економічне зростання, але й підтримку екологічної стабільності та соціального розвитку, що досягається через впровадження інноваційних моделей управління, які спрямовані на зменшення негативних екологічних наслідків, таких як перенаселеність туристичних дестинацій, нецільове використання ресурсів, а також збереження та відновлення культурних і природних пам'яток, що є основою туристичної привабливості [5; 7]. Завдяки такому підходу сталий туризм може стати важливим чинником не лише економічного зростання, а й соціального прогресу. Він сприяє збереженню культурної та природної спадщини, що є необхідною умовою для забезпечення її доступності та цінності для майбутніх поколінь. Сталий туризм дозволяє збалансувати економічні, соціальні та екологічні аспекти розвитку, що, у свою чергу, підтримує гармонійне співіснування людської діяльності та природного середовища.

У сучасному науковому дискурсі сталий туризм розглядається як багатовимірна концепція, що інтегрує екологічні, економічні та соціальні аспекти для забезпечення гармонійного розвитку регіонів. Основними елементами цієї парадигми є принципи, які регулюють збереження природних ресурсів, підтримку соціальної справедливості та забезпечення економічної стійкості. У таблиці 1. відображено ключові принципи сталого туризму, які є основою для формування стратегії розвитку цього сектору в контексті досягнення глобальних цілей сталого розвитку.

Таблиця 1

Основні принципи сталого туризму

Принцип	Наукова інтерпретація
Екологічна відповідальність	Забезпечення захисту природних середовищ існування, підтримка біорізноманіття, мінімізація антропогенного впливу та збереження екосистемної рівноваги.
Розширення повноважень громад	Посилення участі місцевих громад у процесах управління туристичними ресурсами, що сприяє підвищенню соціальної автономії та зміцненню колективних дій.
Стійке економічне зростання	Підтримка місцевого бізнесу, справедливий розподіл вигод від туризму, розвиток інфраструктури та створення робочих місць, що сприяють стійкості економіки.
Збереження культурної спадщини	Інтеграція традицій, звичаїв і культурних цінностей у стратегії туризму з метою їх збереження для майбутніх поколінь та популяризації через культурні ініціативи.
Відповідність ЦСР	Включення екологічних, економічних та соціально-культурних компонентів сталого розвитку до туристичних стратегій для досягнення Цілей сталого розвитку ООН.

Джерело: сформовано автором на основі джерел: [8-15].

Отже, представлені ключові принципи сталого туризму виступають наріжним каменем для формування довгострокових стратегій розвитку туристичного сектору, оскільки їх практична реалізація сприяє не лише збереженню природних і культурних ресурсів, але й створює сприятливі умови для економічного процвітання та соціальної гармонії.

Стійкість набуває дедалі більшого значення як фундаментальний елемент трансформації та розвитку туристичної галузі. Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) разом із Всесвітньою організацією туризму ООН визначають сталий туризм як «таку форму туризму, яка повністю враховує його поточні та майбутні економічні, соціальні та екологічні наслідки, задовольняючи потреби відвідувачів, індустрії, навколишнього середовища та приймаючих громад» (UNEP, UNWTO). Такий підхід дозволяє напрямкам максимізувати довгострокову конкурентоспроможність та потенціал розвитку через ефективне управління міждисциплінарними факторами. Систематизація принципів сталого туризму знайшла відображення в параметрах індексу сталого розвитку туризму та подорожей (Travel & Tourism Development Index (Індекс розвитку подорожей і туризму), далі – TTDI), де даний індекс включає три основні стовпи оцінювання:

Екологічна стійкість (Environmental Sustainability): оцінка загальних умов навколишнього середовища, енергетичної ефективності та екосистемної рівноваги сектора.

Економічний та соціальний вплив Т&Т (T&T Socioeconomic Impact): вимірювання позитивних та негативних ефектів сектору на місцеві громади, включаючи економічну вигоду та соціокультурну інтеграцію.

Стійкість попиту в секторі Т&Т (T&T Demand Sustainability): аналіз тенденцій туристичного попиту, які можуть створювати додаткове навантаження на пропускну спроможність місць призначення та генерувати негативний вплив на локальні спільноти.

Зокрема, наведений на рисунку 1. аналіз середньої оцінки компонентів TTDI за показниками сталого розвитку демонструє важливість інтеграції цих принципів у туристичну стратегію для досягнення балансу між розвитком галузі та захистом соціально-екологічних систем.

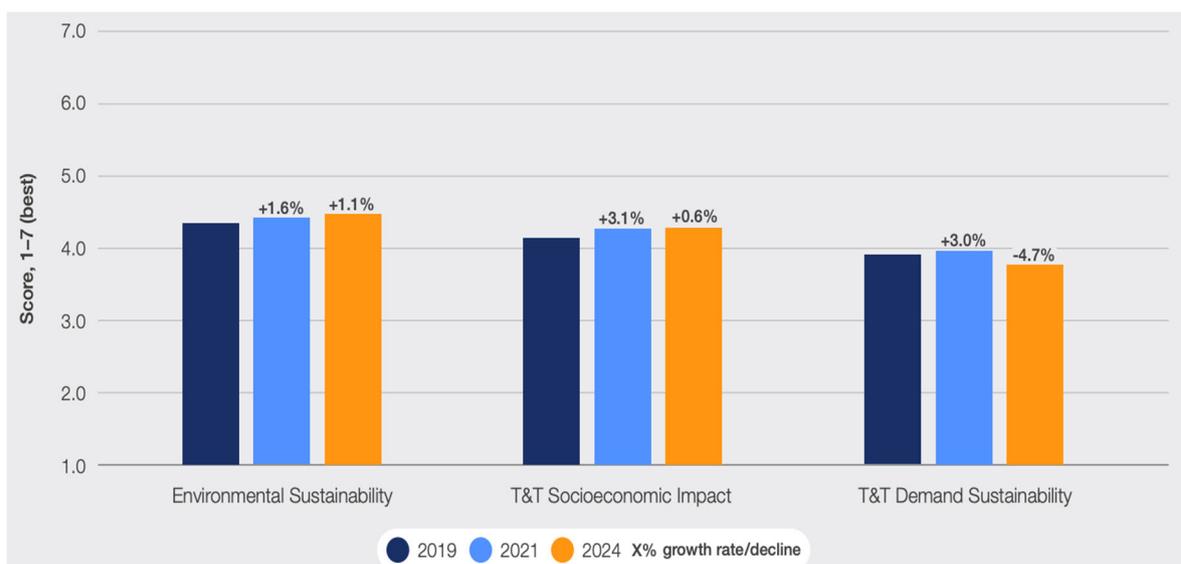

Рис. 1. Середній показник ефективності вимірювання сталості виміру Т&Т TTDI

Джерело: сформовано автором на основі джерела: [16].

З моменту випуску Travel & Tourism Development Index (TTDI) у 2019 році спостерігається поступове зростання середніх показників екологічної стійкості, які загалом підвищилися на 2,7%. Зокрема, значне покращення продемонстровано у сфері стійкості енергетики T&T (+4,6%), що є результатом впровадження прогресивної політики у сфері використання відновлюваної енергії, підвищення енергоефективності та збільшення інвестицій у відповідні галузі. Ці позитивні зміни збіглися зі зниженням інтенсивності викидів парникових газів (ПГ) у секторі T&T, а також зростанням використання низьковуглецевих джерел енергії, таких як сонячна, вітрова та атомна енергія.

Проте ці досягнення можуть бути частково нівельовані відновленням діяльності, що базується на використанні викопного палива, зокрема в авіаційному секторі, який продовжує демонструвати зростання. Незважаючи на зусилля зі збільшення охоронюваних територій та впровадження інших природоохоронних заходів, які призвели до покращення показників збереження природи (+3,3% з 2019 року), прогрес у сфері вирішення екологічних проблем, таких як зменшення забруднення повітря, боротьба зі знелісненням та захист видів, що перебувають під загрозою зникнення, залишається обмеженим (+0,5% за компонентом забруднення та стану навколишнього середовища). Вирішення цих екологічних викликів є критично важливим, особливо для регіонів з високим природним потенціалом, таких як Азіатсько-Тихоокеанський регіон, Америка та Африка на південь від Сахари, які демонструють значні темпи знеліснення, високий рівень забруднення та недостатню ефективність у сфері охорони природи.

Поновлення глобальних подорожей після пандемії призвело до повернення історичних проблем, пов'язаних із стійкістю туристичного попиту. Виклики управління потоками туристів, забезпечення рівномірного розподілу вигод від туризму між громадами та сезонами, а також зниження навантаження на популярні напрямки залишаються гострими. Зокрема, середні показники за компонентом стійкості попиту покращилися між 2019 і 2021 роками, але між 2021 і 2024 роками знизилися на 4,7%, оскільки туристичні потоки повернулися до передпандемічного рівня.

Аспекти, що вимірюються стовпом стійкості попиту, такі як сезонність туристичних прибуттів, демонструють значну мінливість, наприклад, аналіз відвідувань платформ, таких як TripAdvisor, показав концентрацію уваги туристів на найбільш популярних природних та культурних об'єктах з 2021 року. Коротка тривалість перебування, висока сезонність і перенаселеність залишаються найбільш складними проблемами для провідних туристичних напрямків, особливо в Європі, де 36 із 44 оцінюваних економік отримали нижчі середні показники за цим компонентом у 2024 році. Ці виклики не обмежуються лише певними регіонами чи типами економік, а мають переважно локальний характер, визначаючись такими факторами, як доступна інфраструктура та загальна пропускна спроможність пунктів призначення. Для боротьби з перенаселеністю в останні роки впроваджено низку стратегічних заходів, зокрема введення туристичних податків, створення систем бронювання для відвідування екологічно чутливих об'єктів та обмеження доступу до популярних напрямків у певні дні, де дані ініціативи відображають прагнення сектору до збалансованого розвитку, спрямованого на інтеграцію економічних вигод із екологічною та соціальною стійкістю.

Європейський регіон продовжує займати провідні позиції в рейтингу індексу розвитку туризму та подорожей (TTDI), перевищуючи середньосвітові показники за більшістю компонентів. Азіатсько-Тихоокеанський регіон займає друге місце за цим індексом, тоді як найбільше покращення з 2019 року продемонструвала Африка на південь від Сахари. У свою чергу, Американський регіон має середні показники TTDI, що

є нижчими за глобальний рівень, при цьому лише вісім економік у 2024 році перевищили середньосвітові показники (див. рис. 2).

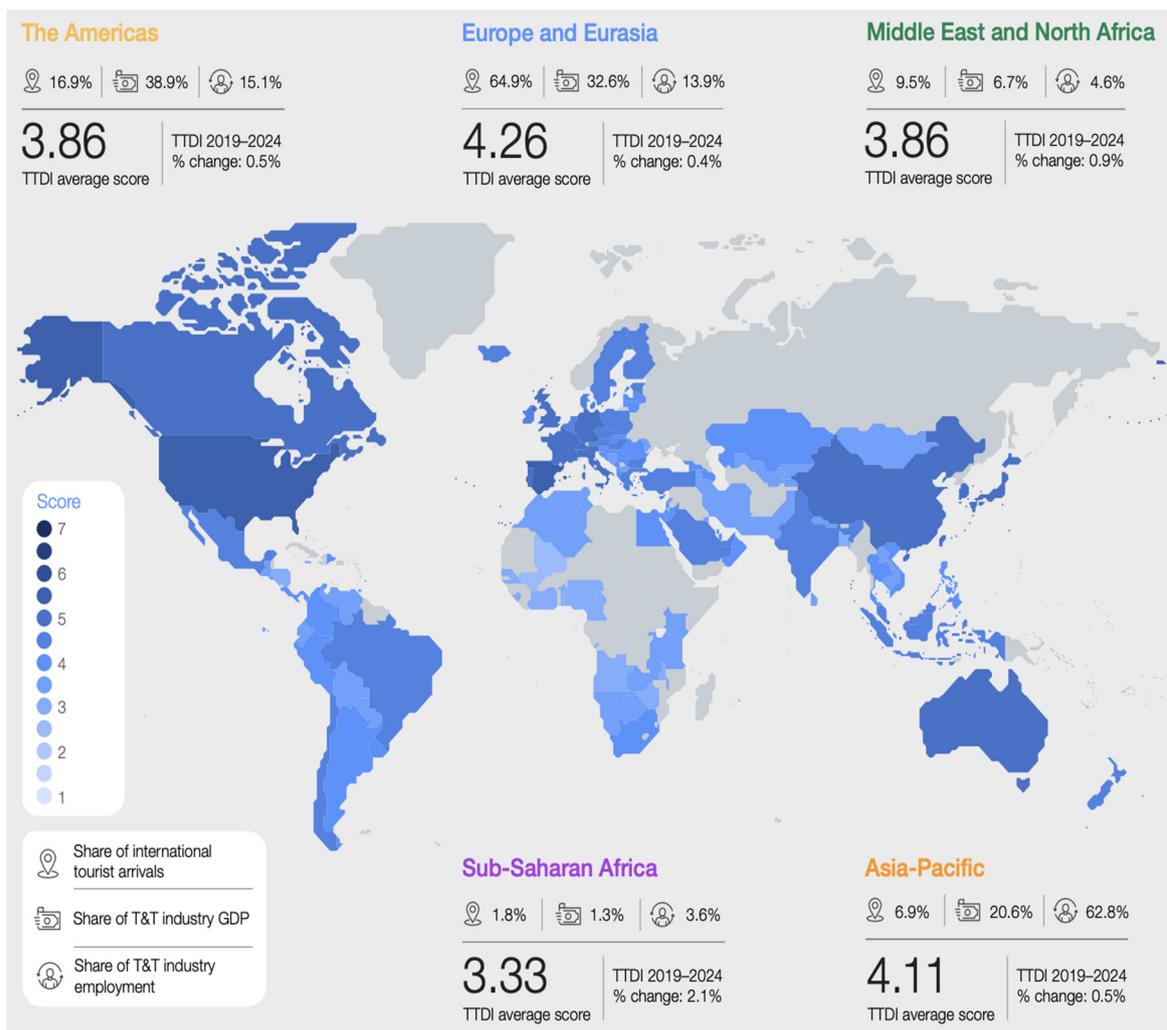

Рис. 2. Оцінки індексу розвитку туризму та подорожей (TTDI) за 2024 рік

Джерело: сформовано автором на основі джерела: [16].

Особливістю американського регіону є високий рівень природних ресурсів, що забезпечує значний потенціал для розвитку екотуризму. Однак лише частина економік демонструє позитивний соціально-економічний вплив туризму, зокрема через створення робочих місць і зменшення гендерного розриву в галузі. Незважаючи на ці переваги, регіон стикається зі значними викликами:

Екологічна стійкість: охоплення ключових біорізноманітних територій охоронюваними зонами залишається нижчим за середній рівень, а зростання кількості видів, що знаходяться під загрозою зникнення, створює ризики для природного потенціалу регіону.

Інфраструктура: більшість країн потребують інвестицій у розвиток наземного, портового, повітряного транспорту та туристичних послуг.

Безпека: регіон характеризується низьким рівнем довіри до поліції, поширеністю злочинності та організованого насильства, що негативно впливає на розвиток туризму.

Серед країн регіону Сполучені Штати демонструють найвищі показники TTDI і мають найбільший внесок у ВВП, поряд із Канадою, Бразилією, Мексикою та Аргентиною. У сфері залежності від туризму виділяються такі країни, як Ямайка, Барбадос і Мексика. Найшвидше покращення показників індексу розвитку туризму та подорожей (TTDI) з 2019 року продемонстрував Сальвадор, зростання якого склало

4,0%, що свідчить про значний потенціал для економічного розвитку окремих країн. Дані результати підкреслюють необхідність розробки та впровадження комплексних стратегій, спрямованих на зміцнення інфраструктури, забезпечення сталого розвитку та підвищення рівня безпеки в регіоні (див. табл. 2).

Азіатсько-Тихоокеанський регіон посідає друге місце за TTDI, проте між 2021 і 2024 роками зафіксовано найбільше середнє зниження індексу (-0,7%) через уповільнене відновлення авіаційної інфраструктури та туристичного сектору (див. табл. 1). Розвинені країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону, такі як Японія, Австралія, Південна Корея та Сінгапур, характеризуються високою якістю інфраструктури та сприятливим бізнес-середовищем, у той же час країни, що розвиваються, відстають у цих сферах. Прогрес з 2019 року включає значне покращення в розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) (+8,2%) та наземної інфраструктури (+5,1%). Очікується, що впровадження угод, таких як САТА, сприятиме зростанню авіаційного сектору, проте основними викликами для регіону залишаються екологічна стійкість, модернізація інфраструктури та реформи ринку праці. Лідерами в регіоні є Японія, Австралія та Китай, а Індонезія демонструє найбільший темп покращення показників TTDI (+4,5%).

Європейський регіон демонструє стабільно високі показники індексу розвитку подорожей і туризму (TTDI), значно перевищуючи середньосвітові значення за більшістю компонентів. Сприятливе інституційне середовище, висока безпека, розвинена система охорони здоров'я, якісні людські ресурси, ефективні ринки праці та прогресивна інфраструктура ІКТ забезпечують оптимальні умови для функціонування туристично-рекреаційного сектору. Висока якість транспортної та туристичної інфраструктури у поєднанні з інтеграційними процесами та економічною відкритістю сприяють розширенню можливостей регіону, особливо у Західній, Південній і Північній Європі.

Попри значні досягнення, середній рівень TTDI з 2019 року зріс лише на 0,4%, що свідчить про вплив тривалих наслідків пандемії COVID-19. Уповільнення відновлення таких компонентів, як авіаційна інфраструктура, туристичні послуги та пропускна спроможність, зумовило обмежене покращення конкурентоспроможності регіону, а також зниження індикаторів цінової привабливості (-6,6% у 2021–2024 рр.). Одночасно дефіцит кваліфікованої робочої сили через порівняно низький рівень оплати праці додатково ускладнює економічний потенціал сектору (див. табл. 2).

Натомість країни з менш розвинутими економіками, зокрема Балканський регіон, Східна Європа та Євразія, демонструють прогрес у підвищенні конкурентоспроможності завдяки вдосконаленню ІКТ-інфраструктури, відкритості візового режиму, а також розвитку природно-культурного потенціалу. Європа займає провідні позиції в галузі екологічної стійкості, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності її природних ресурсів, що проявляється у зростанні на 7,8% у період з 2019 по 2024 рік. Лідерами регіону залишаються Іспанія (2 місце у світовому рейтингу), Франція (4 місце), Німеччина (6 місце), Велика Британія (7 місце), Італія (9 місце) та Швейцарія (10 місце), також варто відзначити, що найбільший прогрес у рейтингу продемонстрував Узбекистан (+7,8%, перехід з 94-го на 78-ме місце). Враховуючи ці тенденції, для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності та ефективного використання наявного потенціалу необхідно зосередити увагу на підтримці стійкого попиту, усуненні інфраструктурних обмежень та посиленні соціально-економічного впливу сектору.

Регіон Близького Сходу та Північної Африки (MENA) демонструє прогрес у підвищенні ефективності індексу розвитку подорожей і туризму (TTDI) з 2019 року, хоча його загальні показники все ще нижчі за середньо глобальні. Субрегіон Близького Сходу включає країни з високим рівнем доходу, зокрема Об'єднані Арабські Емірати та Саудівську Аравію, що виграють від розвиненої туристичної та транспортної

інфраструктури. Ці країни мають провідні авіаційні вузли, високий рівень безпеки та сприятливі умови для ведення бізнесу. У той же час, країни з середнім рівнем доходу, як Єгипет, Іран та Марокко, володіють значними культурними ресурсами, хоча їхній туристичний сектор стикається з проблемами, такими як менш сприятливі умови для ведення бізнесу та недоліки в інфраструктурі. У регіоні спостерігаються значні покращення у сфері повітряного транспорту, зокрема в розвитку авіаційних маршрутів та інфраструктури аеропортів, що призвело до другого за величиною зростання інфраструктури повітряного транспорту в регіоні (+8,4%). Багато країн MENA інвестували в розвиток туризму та транспорту як частину стратегії диверсифікації економіки, зокрема через зменшення візових бар'єрів та поліпшення культурних ресурсів. Ці зусилля сприяли зростанню соціально-економічного впливу сектора туризму та подорожей (T&T) (+13,8%, 2019–2024), що призвело до збільшення ВВП та кількості робочих місць у цьому секторі (див. табл. 2).

Водночас, незважаючи на покращення, регіон залишається обмеженим через низьку частку жінок у робочій силі та великі гендерні розриви в секторі, що знижує доступ до людського капіталу та обмежує потенціал T&T. Також важливим фактором є геополітична нестабільність, що створює зовнішні ризики для подальшого розвитку туризму. Найкращі результати в регіоні продемонстрували Об'єднані Арабські Емірати (18 місце), а Єгипет став лідером Північної Африки (61 місце), а Саудівська Аравія продемонструвала найбільший прогрес з 2019 року, покращивши свій рейтинг на 5,7% (з 50-го на 41-е місце).

Африка на південь від Сахари продемонструвала значне покращення показників індексу розвитку подорожей і туризму (TTDI) з 2019 року (+2,1%), причому 16 із 19 економік регіону підвищили свої показники. Сектор туризму та транспорту (далі – T&T) є важливим інструментом для соціально-економічного розвитку, створюючи понад 21% більше робочих місць на одну пряму посаду, ніж середній рівень TTDI, з понад 43% робочої сили, зайнятої у висококваліфікованих сегментах (див. табл. 2).

Для подальшого розвитку сектору туризму та подорожей необхідно подолати кілька суттєвих проблем, таких як створення сприятливого бізнес-середовища, покращення умов охорони здоров'я та гігієни, підвищення якості людських ресурсів і розвиток інфраструктури інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Інвестиції в інклюзивні умови праці, захист прав працівників та освіту допоможуть зробити робочу силу більш конкурентоспроможною. Окрім того, вирішення проблем у сфері охорони здоров'я та безпеки значно підвищить інвестиційну привабливість регіону. Попри обмежені ресурси урядів, в Африці активно впроваджуються політики, що сприяють транскордонним подорожам та торгівлі, такі як Африканська континентальна зона вільної торгівлі та Єдиний африканський ринок повітряного транспорту. Однак регіон залишається низько оцінений за рівнем лібералізації авіасполучень, що ускладнює розвиток авіаційного сектору. Основними пріоритетами для регіону є сталий розвиток навколишнього середовища, захист природних ресурсів та культурних пам'яток, а також розвиток туристичної інфраструктури. Південна Африка (55 місце) є лідером серед африканських країн, за нею йдуть Маврикій (57 місце) та Гана (106 місце), які досягли значних успіхів у розвитку T&T, а Кот-д'Івуар продемонстрував найбільше покращення індексу TTDI (+6,4%).

Таблиця 3

Регіон	Сприятливе середовище					Політика та умови ТТ			Інфраструктура та послуги ТТ			Ресурси ТТ			Стійкість ТТ		
	Бізнес-середовище	Безпека та охорона	Охорона здоров'я та гігієна	Людські ресурси та ринок праці	Готовність ІКТ	Пріоритетність ТТ	Відкритість до ТТ	Цінова конкурентоспроможність	Інфраструктура авіаперевезень	Інфраструктура портів та наземна інфраструктура	Туристичні послуги та інфраструктура	Природні ресурси	Культурні ресурси	Некультурні ресурси	Екологічна стійкість	Соціально-економічний вплив ТТ	Стійкість попиту на ТТ
ПЦА	4,09	4,84	4,44	3,94	4,64	4,88	3,88	3,81	3,74	3,27	2,97	3,31	2,14	2,47	4,45	4,53	4,31
ПдАм	3,59	4,58	4,69	3,92	4,79	4,51	3,81	5,33	3	2,72	2,46	4	2,72	2,53	4,45	4,73	3,68
А	3,87	4,73	4,55	3,93	4,71	4,72	3,85	4,47	3,42	3,03	2,75	3,61	2,39	2,5	4,45	4,62	4,04
СА&ТР	4,92	5,94	5,81	4,77	5,99	4,5	4,1	4,21	4,44	4,26	3,3	4,5	4,43	4,24	4,77	4,82	3,66
ПСАз	4,4	5,85	4,05	4,14	4,99	4,81	4,25	5,22	4,02	3,86	2,35	3,51	2,34	2,93	4,16	3,83	4,28
ПдАз	3,34	5,17	3,75	3,18	3,77	3,95	3,33	5,68	3,35	3,58	1,51	3,23	2,37	2,56	3,68	4,48	3,86
АТР	4,28	5,7	4,53	4,09	4,98	4,49	3,96	5,02	3,98	3,91	2,43	3,75	3,01	3,24	4,23	4,31	3,97
ПдЄ	4,64	5,88	5,98	4,45	5,81	5,42	4,73	3,66	5,08	4,13	5,07	3,35	3,9	3,3	4,94	4,07	4,73
ЗхЄ	5,64	6,06	6,23	5,13	6,19	4,75	4,91	3,11	4,89	5,39	4,14	2,87	3,52	4,12	5,61	3,5	4,89
ПнЄ	5,45	6,3	5,94	5,33	6,29	4,7	4,57	3,57	3,82	4,35	4,18	2,29	1,78	2,43	5,47	4,29	4,57
Б&СЄ	4,25	6	5,81	4,27	5,41	4,31	4,45	4,95	3,01	3,68	3,31	2,12	1,82	1,81	4,91	4,19	3,1
Є	4,07	5,8	5,35	4,34	4,83	4,04	3,41	5,75	2,96	3,21	2,31	2,27	1,84	1,49	3,82	4,44	4,17
Є&Є	4,8	6,01	5,89	4,68	5,71	4,63	4,46	4,21	3,94	4,18	3,8	2,57	2,58	2,65	4,99	4,07	3,35
СС	4,5	6,02	4,73	4,07	5,48	4,36	3,76	4,18	4,4	3,71	3,42	1,94	2,07	2,68	3,86	3,97	3,86
ПнАф	3,68	5,47	4,11	3,23	4,39	4,88	3,3	5,73	3,46	3,17	2,59	2,45	2,49	2,47	3,86	3,22	3,64
СС&ПА	4,26	5,86	4,55	3,83	5,17	4,51	3,63	4,62	4,13	3,56	3,18	2,08	2,19	2,62	3,86	3,75	3,8
СхАф	3,95	5,62	2,89	3,9	3,99	4,55	3,96	4,6	2,9	3,24	1,68	2,83	1,45	1,43	4,04	5,03	4,53
ПдАф	3,62	5,01	2,86	3,93	4,11	3,61	3,15	5,17	2,48	2,73	2,15	3,33	1,51	1,75	4,26	5,08	4
ЗхАф	3,31	4,54	2,01	3,58	3,59	2,74	2,72	4,96	2,43	2,76	1,51	2,63	1,43	1,41	3,8	4,6	4,36
ПСА	3,58	4,97	2,51	3,77	3,86	3,49	3,19	4,93	2,57	2,88	1,76	2,9	1,46	1,52	4,01	4,86	4,29

Індекс розвитку туризму та подорожей (ТТДІ) за 2024 рік (за регіонами)

Джерело: сформовано автором на основі джерела: [16].

Примітки: ПСА - Підсахарська Африка, ЗхАф - Західна Африка, ПдАф - Південна Африка, СхАф - Східна Африка, ПнАф - Північна Африка, СС&ПА - Середній Схід та Північна Африка, СС - Середній Схід, Є&Є - Європа та Євразія, Є - Євразія, ПЦА - Північна і Центральна Америка, ПдАм - Південна Америка, А - Америка, СА&ТР - Східна Азія та Тихоокеанський регіон, ПСАз - Південно-Східна Азія, ПдАз - Південна Азія, АТР - Азія-

Тихоокеанський регіон, ПдЄ - Південна Європа, ЗхЄ - Західна Європа, ПнЄ - Північна Європа, Б&СЄ - Балкани та Східна Європа.

Таким чином, можемо відзначити, що регіони Європи та Азії показують найвищі результати за індексом розвитку туризму та подорожей (TTDI) у 2024 році, зокрема у сферах інфраструктури, бізнес-середовища та стійкості, водночас, регіони Африки та Латинської Америки мають нижчі показники, що вказує на потребу в покращенні інфраструктури, соціально-економічних умов та підвищенні стійкості сектору для стимулювання росту туристичної галузі.

Висновки

На основі проведеного дослідження можна дійти висновку, що сталий туризм є не лише одним із важливих інструментів забезпечення економічної стабільності на регіональному рівні, а й фактором, що визначає соціально-економічний розвиток, екологічну стійкість та гармонійне співіснування людей і природи. Встановлено, що ефективне впровадження принципів сталого туризму на регіональному рівні вимагає подолання численних перешкод, зокрема, забезпечення високого рівня екологічної стійкості, розвитку інфраструктури, удосконалення механізмів управління природними ресурсами та поліпшення соціальної інфраструктури. Виклики, пов'язані з адаптацією місцевих економік до сучасних вимог сталого розвитку, включають необхідність інвестицій у технічне та технологічне оснащення, підвищення рівня екологічної свідомості та освіченості громад, а також вирішення проблем, що виникають через недосконалість національних та регіональних політик у сфері туризму. Визначено, що регіони, які активно інтегрують елементи сталого туризму у свої економічні стратегії, демонструють значний потенціал для досягнення економічного зростання, що базується на збереженні природних ресурсів і розвитку соціальних ініціатив. У зв'язку з цим, варто відзначити, що це підтверджує необхідність посиленої співпраці між державними структурами, приватним сектором та громадськими організаціями, а також розробки адаптованих політик, що сприятимуть стабільному та збалансованому розвитку туристичних регіонів у довгостроковій перспективі.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в тому, що висновки та рекомендації, запропоновані автором, можуть бути використані для розробки стратегій сталого розвитку туризму, удосконалення управління природними ресурсами та оптимізації інвестиційних стратегій, що сприятимуть розвитку взаємодії між державними органами, приватним сектором і громадськими організаціями, підвищенню екологічної свідомості населення, а також адаптації існуючих підходів до сталого туризму з урахуванням регіональних особливостей. Отримані результати дослідження мають високий потенціал практичного застосування для органів місцевого самоврядування, громадських організацій та інших зацікавлених сторін, оскільки можуть бути використані для розробки ефективних політик у сфері сталого туризму, що дозволить оптимізувати використання наявних ресурсів, сприяти розвитку інфраструктури та підвищенню якості життя місцевих громад.

Список використаних джерел

1. Kauppila P., Saarinen J., & Leinonen R. Sustainable tourism planning and regional development in peripheries: A Nordic view. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 2009, vol. 9(4), pp. 424–435. DOI: <https://doi.org/10.1080/15022250903175274> (дата звернення 25.10.2024).
2. Tyagi S. Impact of tourism sustainability on regional development: a systematic literature review. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 2024, vol. 16(3), pp. 290–309. DOI: <https://doi.org/10.1080/19407963.2024.2316733> (дата звернення 25.10.2024).

3. Buckley R. Sustainable tourism: An Australian perspective. *Tourism Management*, 1996, vol. 6(17), pp. 468-469.
4. Milićević S., Bošković N., Lakićević M. Sustainable tourism development in mountain areas in Šumadija and Western Serbia. *Journal of Mountain Science*, 2021, vol. 18, pp. 735–748. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11629-020-6239-4> (дата звернення 25.10.2024).
5. Haboub M. The impact of cultural tourism on the local community from a socio-cultural, environmental and economic perspective Nubian village of Gharb Suhail as a viable model. *International Journal of Eco-Cultural Tourism, Hospitality Planning and Development*, 2022, vol. 5(2), pp. 86–116.
6. Carr A., Ruhanen L., Whitford M. F. Indigenous peoples and tourism: The challenges and opportunities for sustainable tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 2016, vol. 24, pp. 1067–1079.
7. Tran P. K. T., Nguyen P. D., Le A. H. N., Tran V. T. Linking self-congruity, perceived quality and satisfaction to brand loyalty in a tourism destination: The moderating role of visit frequency. *Tourism Review*, 2022, vol. 77(1), pp. 287–301.
8. Mateoc-Sîrb N., Albu S. M., Rujescu C., Ciolac R., Tigan E., Brinzan O., Manescu C., Mateoc T., & Milin I. A. Sustainable Tourism Development in the Protected Areas of Maramureş, Romania: Destinations with High Authenticity. *Sustainability*, 2022, vol. 14(3), 1763. DOI: <https://doi.org/10.3390/su14031763> (дата звернення 25.10.2024).
9. Trisic I., Privitera D., Štetić S., Petrović M. D., Radovanović M., Maksin M., Simicevic D., Jovanović S. S., & Lukić D. Sustainable Tourism to the Part of Transboundary UNESCO Biosphere Reserve “Mura-DravaDanube”. A Case of Serbia, Croatia and Hungary. *Sustainability*, 2022, vol. 14(10), 6006. DOI: <https://doi.org/10.3390/su14106006> (дата звернення 25.10.2024).
10. Park J., Zou S. (Sharon), & Soulard J. Transforming rural communities through tourism development: an examination of empowerment and disempowerment processes. *Journal of Sustainable Tourism*, 2023, pp. 1–21. DOI: <https://doi.org/10.1080/09669582.2023.2178446> (дата звернення 25.10.2024).
11. Djuwendah E., Karyani T., Wulandari E., & Pradono P. Community-Based Agro-Ecotourism Sustainability in West Java, Indonesia. *Sustainability*, 2023, vol. 15(13), 10432. DOI: <https://doi.org/10.3390/su151310432> (дата звернення 25.10.2024).
12. Lara-Morales O., & Clarke A. Sustainable tourism value chain analysis as a tool to evaluate tourism’s contribution to the sustainable development goals and local Indigenous communities. *Journal of Ecotourism*, 2022, pp. 1–19. DOI: <https://doi.org/10.1080/14724049.2022.2147189> (дата звернення 25.10.2024).
13. Ottaviani D., Demiröz M., Szemző H., & Luca C. De. Adapting Methods and Tools for Participatory Heritage-Based Tourism Planning to Embrace the Four Pillars of Sustainability. *Sustainability*, 2023, vol. 15(6), 4741. DOI: <https://doi.org/10.3390/su15064741> (дата звернення 25.10.2024).
14. Tahiri A., Kovaci I., & Petkoska A. T. Sustainable Tourism as a Potential for Promotion of Regional Heritage, Local Food, Traditions, and Diversity—Case of Kosovo. *Sustainability*, 2022, vol. 14(19), 12326. DOI: <https://doi.org/10.3390/su141912326> (дата звернення 25.10.2024).
15. Joeliaty J. The Impact of Infrastructure Development, Education, Tourism, and Agriculture on Regional Economic Growth in Indonesia. *The Es Economics and Entrepreneurship*, 2024, vol. 2(03), pp. 193–207. DOI: <https://doi.org/10.58812/esee.v2i03.235> (дата звернення 25.10.2024).
16. World Economic Forum. *Travel & Tourism Development Index 2024*. 2024. 97 p. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Travel_and_Tourism_Development_Index_2024.pdf (дата звернення 25.10.2024).